

KONCEPCE CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ KNIHOVNÍKŮ (CŽV)

Schváleno Ústřední knihovnickou radou ČR na 38. zasedání dne 5. 12. 2016

ÚVOD

V knihovnách pracují často lidé s jiným než knihovnickým vzděláním. Pro mnoho specializovaných knihoven i pro řadu pozic v knihovnách univerzálního typu může být jiná oborová specializace výhodná; na druhou stranu na odborných knihovnických pozicích by měli pracovat lidé s profesionálními kompetencemi.

Tato Koncepce se týká kvalifikace pracovníků na odborných knihovnických pozicích, neřeší další aspekty rozvoje lidských zdrojů v knihovnách.

Odborná knihovnická pozice je pro tuto Koncepci vymezena Katalogem prací ve veřejných službách a správě, díl 2.03.01.

Koncepce je doporučena pro všechny knihovny evidované na Ministerstvu kultury ČR.

Materiál je výsledkem práce pracovní skupiny Sekce vzdělávání SKIP; základní principy materiálu diskutovali členové Sekce ve svých knihovnách. V roce 2016 byl dokument dopracován členy Rady SDRUK a jeho text byl definitivně uzavřen 17. 10. 2016 na semináři k CŽV v Městské knihovně v Jihlavě. Koncepce byla schválena na 38. zasedání Ústřední knihovnické rady ČR a doporučena k realizaci.

V Koncepci je celá řada nelehkých úkolů, což může znamenat postupnou revizi některých záměrů či kroků a zcela jistě pravidelné hodnocení procesu implementace. Její realizace zavede systém do oborového celoživotního vzdělávání včetně certifikovaných alternativ školního vzdělání – středoškolského, vyššího odborného a vysokoškolského.

1 DOPLNĚNÍ (ZMĚNA) KVALIFIKACE

Koncepce otevírá otázku rekvalifikace, resp. prokázání oborové kvalifikace. Cíl vychází z reality, kterou potvrdila Analýza vzdělanostní, mzdové a věkové struktury z let 2011–2012: v knihovnách v ČR pracuje cca 50 % zaměstnanců bez oborové kvalifikace. Význam a přínos odborníků z jiných oborů pro knihovny (i na odborných knihovnických pozicích) zde není zpochybňován, jen upravuje postavení oborového vzdělání na odborných knihovnických pozicích vzhledem k jiným druhům vzdělání.

Na takovýchto pozicích by měli – stejně jako v jiných oborech – pracovat lidé, kteří oborovou kvalifikaci mají buď ze školy, z akreditovaného rekvalifikačního knihovnického kurzu nebo dosaženou jiným způsobem (samostudiem, praxí, kurzy...), ale oficiálně prokázanou. Pro středoškolské knihovnické pozice je to již v současné době možné absolvováním zkoušek

v rámci NSK. V Konceptu je tento požadavek zmírněn alternativní variantou deseti let praxe na dotyčné pozici. (Vykonává-li zaměstnanec deset let tuto činnost, je již kvalifikován.)

Pro profese vyžadující vyšší a vysokoškolské vzdělání bude toto možné nejpozději v perspektivě 2 let (všechny pozice jsou v posledním kole schvalovacího procesu). Prakticky tedy lze nejprve přistoupit k certifikaci středoškoláků s (ne)knihovnickým vzděláním. (Středoškoláci představují cca 70 % zaměstnanců knihoven.)

Požadavky na jednotlivé profesní kvalifikace nejsou nízké, odpovídají tomu, co lze vyžadovat po absolventech oborových škol. Proto bude také nepochybně nutné pořádat oborové kurzy pro ty, kteří si kvalifikaci opravdu změnit potřebují (viz dílčí cíle a kroky v této části). Rozhodující roli by měl hrát kvalitní e-learning a zejména modularita vzdělávání.

Systém NSK počítá s pravidelnou revizí požadavků na profesní kvalifikace tak, aby trvale reflektovaly požadavky trhu práce. Zaměstnavatelský a expertní segment oborové veřejnosti (reprezentovaný kompetentními sdruženími) má tak skvělou příležitost doplňovat, redukovat či měnit tyto požadavky ve stanovených intervalech tak, aby skutečně splňovaly požadavky na jednotlivé pozice či povolání i v budoucnu.

S tímto prvním cílem (doplnění/změna kvalifikace) souvisí i zásadní systémová otázka: kdo je knihovník, resp. odborný zaměstnanec knihovny a jakou má mít způsobilost. Obecné vymezení by mělo být součástí novely knihovního zákona č. 257/2001 Sb.

2 OBNOVOVÁNÍ KVALIFIKACE

Pokud jde o inovaci kvalifikace, převládla v manažerské komunitě (viz průzkum) absolutní shoda; přes 90 % manažerů se domnívá, že kvalifikaci je nutno pravidelně obnovovat, a to v intervalu maximálně 5 let.

V rámci obnovování kvalifikace je plánováno vytvoření zcela nového systému vzdělávání týkajícího se všech knihovníků. Všichni pracovníci by se měli na těchto kurzech vystřídat každých pět let.

Vypracovat takový systém nebude jednoduché a bude to vyžadovat velkou dávku ochoty ke kooperaci, velmi schopný a dělný koncepční tým s rozhledem v oboru, neboť bude nutné zohlednit v širokém měřítku všechny aspekty včetně finančních, pracovních kapacitních a také personálních – tento typ systematického vzdělávání v pravidelných intervalech nebyl u nás dosud běžný. Proto je v této části poměrně velké množství „neznámých“, které budou vyžadovat pravidelné a časté hodnocení probíhajících procesů, případně jejich revidování.

3 PROHLUBOVÁNÍ A ROZŠIŘOVÁNÍ KVALIFIKACE

V této části se jako meritorní jeví otázka akreditace či jiného typu garance kvality specializačních kurzů. Jedním z dílčích důvodů pro vznik Konceptu bylo i volání části manažerů knihoven po jasné a přehledné struktuře specializačních kurzů s garancí kvality.

Nezbytná bude „známka kvality“, zvláště za předpokladu, že by specializační kurzy mohly být alternativou kurzům inovačním. V této souvislosti se otevírá otázka, kdo by měl tyto kurzy akreditovat či jinak garantovat.

Systémově bude v případě obnovování, prohlubování a rozšiřování kvalifikace třeba řešit především finanční otázky – nelze předpokládat, že evaluaci/akreditaci/garanci, ale i samotné vzdělávání budou pověřeni experti a lektori dělat z čistého entuziasmu, neboť půjde o poměrně rozsáhlou a časově náročnou práci.

4 ZVYŠOVÁNÍ KVALIFIKACE

Poslední cíl a bod Koncepce je orientován na těsnější spolupráci oborových škol a praxe. Měl by sloužit především vzájemné informovanosti a možnosti ovlivňovat z praxe kurikula a obsahy vzdělávání na oborových školách (*za připomínku možná stojí, že takový orgán v dávných letech existoval a pravidelně se scházel; knihovníci měli možnost vyjadřovat se k obsahu studia, snáze se sjednávala témata studentských prací i jejich vedení*).

Tento bod se jeví poměrně nekontroverzně a možná i deklaratorně. Avšak připomenout lze několik momentů:

- byla období, kdy v Praze (v Čechách) nebylo otevíráno kombinované (dálkové) studium oboru, zájemci z Čech museli jezdit studovat do Brna či Opavy;
- zrušení středních oborových škol (SKKŠ), resp. pražské SKKŠ, jehož želí většina knihovnických manažerů, bylo možné v určitém období zvrátit při včasném, silném a jednotném odporu profesních svazů;
- kurikula oborových škol bývají často napadána jako nereflektující potřeby oboru;
- bývá zpochybňována úroveň absolventů a jejich kompetence, o odborných závěrečných pracích ani nemluvě;
- velmi často je z praxe deklarován názor, že i celoživotní oborové vzdělávání včetně rekvalifikace by měly zajišťovat instituce k tomu primárně určené, tedy oborové školy atd. To vše jsou témata pro společná jednání.

Nasnadě je řada dalších témat jak praktických (koncepce praxí a stáží, studentské práce a potřeby v oboru, společné projekty, přijímání absolventů, rozvoj e-learningu a kurzů v rámci CŽV), ale také širších (proměny oboru jako takového, sekundární oborové školství či podíl škol v garanci kvality specializačního vzdělávání atd.).

Výchozím předpokladem pro naplňování cílů Koncepce CŽV je, aby knihovny, managementy knihoven a provozovatelé knihoven přijaly společné principy personální práce.

KONCEPCE CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ KNIHOVNÍKŮ

Úvod

V knihovnách pracují často lidé s ne-knihovnickým vzděláním. Pro mnoho specializovaných knihoven i pro řadu pozic v knihovnách univerzálního typu může být jiná oborová specializace výhodná; na druhou stranu na odborných knihovnických pozicích by měli pracovat lidé s profesionálními kompetencemi.

Koncepce je doporučena pro všechny knihovny evidované na Ministerstvu kultury ČR.

1. DOPLNĚNÍ (ZMĚNA) KVALIFIKACE

Cíl

Do 15 let dosáhnout plné kvalifikovanosti na odborných knihovnických pozicích.

Všichni pracovníci na pozicích odborných knihovníků, kteří nemají odborné knihovnické vzdělání, by si měli odbornou knihovnickou kvalifikaci doplnit. Toho lze dosáhnout několika cestami: studiem oborové školy, samostudiem či různými kurzy s prokázáním certifikátem NSK nebo delší než desetiletou praxí na konkrétní pozici. Výběr způsobu bude záležitostí dohody konkrétního zaměstnance a zaměstnavatele.

Harmonogram

1) Připravit jednotný obsah kurzů pro středoškolské pozice (musí umožnit složení zkoušky ke každé příslušné typové pozici v NSP (<http://www.nsp.cz/>), viz požadavky dané jednotlivými profesními kvalifikacemi v NSK (<http://www.narodnikvalifikace.cz/>).

Připraví: NK ČR a MZK ve spolupráci s pracovní skupinou Sekce vzdělávání SKIP a pracovní skupinou NSK, ev. se vzdělávacími centry krajských knihoven a dalšími partnery.

Termín: 2017

Garance: SKIP, SDRUK, NK, MZK, KK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1)

2) Připravit jednotný obsah kurzů pro pozice VOŠ a Bc. (musí umožnit složení zkoušky ke každé příslušné typové pozici v NSP – viz požadavky dané jednotlivými profesními kvalifikacemi v NSK).

Připraví: NK ČR a MZK ve spolupráci s pracovní skupinou Sekce vzdělávání SKIP a pracovní skupinou NSK, ev. se vzdělávacími centry krajských knihoven a dalšími partnery.

Termín: 2018

Garance: SKIP, SDRUK, NK, MZK, KK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1)

3) Připravit jednotný obsah kurzů pro vysokoškolské pozice (Mgr.), (musí umožnit složení zkoušky ke každé příslušné typové pozici v NSP – viz požadavky dané jednotlivými profesními kvalifikacemi v NSK).

Připraví: NK ČR a MZK ve spolupráci s pracovní skupinou Sekce vzdělávání SKIP a pracovní skupinou NSK

Termín: 2018 – 2019

Garance: SKIP, SDRUK, NK, MZK, dle možností KK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1)

4) Připravit potřebné e-learningové moduly studia a usilovat o jejich akreditaci

Připraví: NK, MZK, krajské a specializované knihovny, oborové školy

Termín: 2017 – 2019

Garance: SKIP, SDRUK, ÚKR

Finanční zdroje: VISK2, ev. další zdroje

5) Zahájit pořádání face-to-face kurzů

Připraví: KK, NK, MZK, NTK

Termín: 2017 do doby splnění cíle

Garance: MZK, KK, NK, ev. další subjekty minimálně 1x ročně po dobu 15 let nebo do doby splnění cíle, dále dle potřeby.

Finanční zdroje: kurzy jsou hrazeny účastnickým poplatkem; studium hradí vysílající instituce nebo účastník. Certifikaci v rámci NSK hradí vysílající instituce nebo účastník.

6) Doplnit požadavek rekvalifikace, resp. certifikované zkoušky NSK do NSP jako kvalifikační požadavek odborné komunity

Připraví: PS NSK

Termín: ihned po schválení Koncepce

Garance: PS NSK

Finanční zdroje: bez nákladů

2. OBNOVOVÁNÍ KVALIFIKACE

Cíl

Dlouhodobě udržet, resp. obnovovat odbornou kvalifikaci na odborných knihovnických pozicích.

Všichni pracovníci na odborných knihovnických pozicích by si měli kvalifikaci pravidelně obnovovat.

Harmonogram

1) Zpracovat systém inovačních kurzů pro jednotlivé specializace /typové pozice

Připraví: NK, MZK, SKIP, SDRUK

Termín: 2017 – 2018

Garance: NK, MZK, SKIP, SDRUK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1), statutární činnost NK a MZK, SKIP

2) Zpracovat obsahy inovačních kurzů na léta 2017 – 2020 (a následně vždy na pětileté období)

Připraví: NK ČR, MZK, KK

Termín: 2017 – 2018

Garance: NK, MZK, SKIP, SDRUK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1), statutární činnost NK a MZK

3) Zahájit inovační kurzy, kterými by měli postupně procházet všichni pracovníci na odborných knihovnických pozicích

Frekvence kurzů: pro účastníky v pětiletých intervalech

Formy: face-to face nebo kombinované kurzy nebo e-learning

Rozsah inovačních kurzů: návrh rozmezí dle specializace 6 – 30 hodin

Připraví: NK, MZK, NTK, KK

Termín: 2018 – trvale

Garance: NK, MZK, NTK, KK, některé specializované knihovny

Finanční zdroje: statutární činnost; VISK2, vícezdrojové financování, účastnický poplatek

Poznámka: Alternativou inovačních kurzů mohou být akreditované specializační kurzy v rozsahu 6 – 30 hodin v uvedeném pětiletém období.

3. PROHLUBOVÁNÍ A ROZŠIŘOVÁNÍ KVALIFIKACE

Vzrůstající nároky na knihovnické profese vedou k nutnosti rozšiřovat jejich záběr, často o kompetence z jiných oborů a také v oblasti ICT, tedy oblasti, která mnoha primárně humanitně vzdělaným a orientovaným pracovníkům/cím není vlastní či blízká.

Cíl

Zajistit a garantovat kvalitu specializačního vzdělávání pro knihovnické profese, jeho úplnost, aktuálnost a začlenění do systému ČŽV.

Harmonogram

1) Vytvořit a v intervalu tří let pravidelně aktualizovat strukturu akreditovaných specializačních kurzů pro jednotlivé knihovnické pozice/specializace

Připraví: NK ČR, MZK, SKIP, SDRUK

Termín: 2018

Garance: NK, MZK, SKIP, SDRUK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1), statutární činnost NK, MZK

2) Vytvořit systém garance kvality těchto kurzů (akreditace)

Připraví: MK ČR, ÚKR, NK, MZK, SKIP, SDRUK

Termín: 2019

Garance: MK ČR, ÚKR, NK, MZK, SKIP, SDRUK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1), statutární činnost NK, MZK

3) Spustit akreditované kurzy v systému

Připraví: NK ČR, MZK, KK, oborové vysoké školy

Termín: 2020 a dále

Garance: ÚKR, NK, SKIP, SDRUK

Finanční zdroje: účastnický poplatek, statutární činnost, MK ČR (VISK 2)

4. ZVYŠOVÁNÍ KVALIFIKACE

V knihovnách pracují především středoškoláci; na řadě míst je to dostačující kvalifikace, mnohde však je žádoucí její zvýšení. V ČR je k dispozici funkční vysokoškolské oborové studium v Praze (ÚISK FF UK), Brně (KISK FF MU) a Opavě (FPF SU) i s kombinovanými formami. Kvalifikaci lze tedy zvyšovat školním vzděláváním.

Cíl

Udržet kombinované formy vysokoškolského studia na bakalářské i magisterské úrovni na všech oborových vysokých školách a ovlivnit vysokoškolské oborové studijní programy tak, aby respektovaly požadavky praxe.

Harmonogram

1) Konstituovat společný koncepční orgán, kde budou zastoupeni zaměstnanci knihoven i akademická sféra řešící průnikové otázky, zejména změny forem studia a kurikulí s ohledem na praxi, oborové PGS (postgraduální studium) a CŽV.

Připraví: VŠ, SDRUK, SKIP, ÚKR, MZK, NK ČR

Termín: 2017

Garance: ÚKR, SKIP, SDRUK, MZK, NK ČR

Finanční zdroje: nejsou nutné

2) Iniciovat změny oborových kurikulí dle požadavků praxe

Návrhy potřebných změn: ÚKR na základě podkladů SKIP, SDRUK

Termín: průběžně

Garance: ÚKR, SKIP, SDRUK, NK

Finanční zdroje: nejsou nutné

3) Iniciovat vznik kurzů CŽV, zejména specializačních, na oborových školách

Návrhy potřebných kurzů: ÚKR na základě podkladů SKIP, SDRUK

Termín: průběžně

Garance: ÚKR, SKIP, SDRUK

Finanční zdroje: účastnický poplatek

5. DOPORUČENÍ PRO PERSONÁLNÍ PRÁCI V KNIHOVNÁCH S AKCENTEM NA CŽV

Výchozím předpokladem pro naplňování cílů Koncepce CŽV je, aby knihovny, managementy knihoven a provozovatelé knihoven přijaly společné principy personální práce.

Cíl

Připravit návrh doporučení pro personální práci v knihovnách. Po dohodě s Ministerstvem kultury ČR bude tento materiál vydán jako doporučení MK ČR.

Harmonogram

Připraví: NK ČR ve spolupráci s pracovní skupinou Sekce vzdělávání SKIP

Termín: 2017

Garance: ÚKR, SKIP, SDRUK, NK, MZK

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1)

6. VYHODNOCENÍ KONCEPCE

Cíl

Provádět vyhodnocení Koncepce v pravidelných intervalech a eventuální korekce či doplnění podle reálných možností a potřeb.

Harmonogram

Vytvořit Koordinační centrum pro CŽV knihovníků.

Připraví: ÚKR, SKIP, SDRUK, Knihovnický institut NK ČR

Termín: 2017

Garance: ÚKR, SKIP, SDRUK, Knihovnický institut NK ČR

Finanční zdroje: MK ČR (VISK1)

Použité zkratky:

CŽV Celoživotní vzdělávání

KISK FF MU Kabinet informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity

KK krajská knihovna

MK ČR Ministerstvo kultury České republiky

MZK Moravská zemská knihovna

NK ČR Národní knihovna České republiky

NSK Národní soustava kvalifikací

NSP Národní soustava povolání

FPF SU Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity

PGS Postgraduální studium

PS NSK Pracovní skupina Národní soustavy kvalifikací
SDRUK Sdružení knihoven
SKIP Svaz knihovníků a informačních pracovníků
ÚISK FF UK Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy
ÚKR Ústřední knihovnická rada
VISK Veřejné informační služby knihoven

Použité zdroje:

Národní soustava kvalifikací [online]. Praha: NÚV a TREXIMA, © 2006 – 2014 [cit. 2016-06-29]. Dostupný z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>

Národní soustava povolání [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2016-06-29]. Dostupný z: <http://www.nsp.cz>